

עֵרֶץ הַמְּדָה

תוכנית לימוד לסמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

12768

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

מכון גבוה
ללימודי היהדות
ירושלים

דיני מעשה שבת (שיעור 1)

יסוד איסור אמירה לנכרי

יחידה מספר 1

אנו פותחים את סדרת השיעורים העוסקים ב'מעשה שבת' – ההלכות השייכות למצבים בהם נעשתה מלאכה, דאורייתא או דרבנן, בשבת. לדוגמא – האם מותר לגרום למלאכה להיעשות בשבת (ע"י אדם או חפץ)? האם מותר ליהנות ממלאכה שנעשתה?

אנו מתחילים את הסדרה במעשה שבת שעושה נכרי. הנכרים אינם מצווים לשמור שבת. אדרבה – במסכת סנהדרין (דף נח ע"ב) ריש לקיש אומר שנכרי ששבת חייב מיתה! כפי שנלמד בשיעורים הקרובים (5-1), ישנו איסור לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת, ואיסור נוסף ליהנות ממלאכתו. בשיעור זה נברר את טעמי וגדרי איסור האמירה.

א. טעמי איסור אמירה לנכרי

“ודבר דבר”

המשנה הבאה עוסקת בעיקר בעשיית טרחת שבת בחול, ובעזרתה ה' נעסוק בה בהרחבה בשיעור שיוקדש לנושא (שיעור 33). יש שם משפט מפתיע –

משנה מסכת שבת פרק כג משנה ג

לא ישכור אדם פועלים בשבת, ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים

אם אסור לשכור פועלים, בודאי שגם אסור לבקש מאחר שישכור פועלים עבורו! הגמרא עומדת על כך –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א

גמרא. פשיטא, מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו? – אמר רב פפא: חבר נכרי. מתקיף לה רב אשי: אמירה לנכרי שבות! – אלא אמר רב אשי: אפילו תימא חבירו ישראל, הא קא משמע לך: לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים, אבל אומר אדם לחבירו: הנראה שתעמוד עמי לערב? ומתניתין מני – כרבי יהושע בן קרחה. דתניא: לא יאמר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב? רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה – דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר; דיבור – אסור, הרהור – מותר.

רש"י מסכת שבת דף קנ עמוד א

גמרא. מאי שנא כו' – ופשיטא, דכיון דאמר לא ישכור – הוא הדין לא יאמר לחבירו, דהא ישראל הוא כמותו ולא מצי לאוגרינהו. אמירה לנכרי שבות – וכבר סתמה רבי למתניתין: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה. הא קא משמע לך – משנה יתירה בהדיא הוא דלא לימא ליה, אבל סתמא – שרי ליה למימר. הנראה – עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, ושניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו, וכיון דלא מפרש בהדיא – שרי, כדמפרש טעמא לקמן: דבור – אסור, הרהור – מותר.

חברותא שבת דף קנ עמוד א

שנינו במתניתין: וכן לא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. והוינן בה: מאחר דתנן “לא ישכור אדם פועלים”, פשיטא דאף לא יאמר לחבירו. דמאי שנא הוא ומאי שנא חבירו? הא כיון דאף חבירו אסור בכך, כששולחו הוא עובר משום “לפני עור לא תתן מכשול”. אמר רב פפא: מתניתין אתא לאשמועינן, דאסור לומר אף לחבר נכרי שישכור לו פועלים. מתקיף לה רב אשי: הא נמי פשיטא. שהרי אמירה לנכרי אסורה משום שבות. וכבר סתמה רבי לעיל במתניתין, “נכרי שבא לכבות, אין אומרים לו כבה”. שאף זה אסור משום “ממצוא חפצך ודבר דבר”. אלא אמר רב אשי: אפילו תימא דמתניתין איירי בחבירו ישראל, הא דיוקא קא משמע לך. לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים. אבל אומר אדם לחבירו: האם נראה שתעמוד עמי לערב? ואף ששניהם יודעים שמתכוון לשוכרו לפעולתו למוצאי שבת, מותר. מאחר ואינו מפרש להדיא דלשם כך הוא מזמינו. ומתניתין מני, כרבי יהושע בן קרחה היא. דתניא: רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחבירו: הנראה שתעמוד עמי לערב? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? – משום דכתיב “ממצוא חפצך ודבר דבר”. משמע, דוקא דבור של חול אסור בשבת. אבל הרהור מותר. וכיון דאינו מפרש בפיו שהוא מבקש לשוכרו, מותר.

מסקנת הגמרא היא שכוונת המשנה היא לאסור את עצם הדיבור (גם באיסור זה נעסוק בהרחבה בשיעור מספר 33).

מוקדש לעילוי נשמת יואל אפרים בן אברהם עוזיאל זלצמן ז"ל

❖ הרחבות - מדוע דברי רב פפא נדחו?

בתחילת הסוגיה, רב פפא מציע שכוונת המשנה היא שאסור לומר לנכרי לשכור פועלים. רב אשי דחה את דבריו, מפני שגם אמירה לנכרי אסורה משום שבות, ואין בכך חידוש. מהו איסור זה? נעיין שנית בדברי רש"י -

רש"י מסכת שבת דף קנ עמוד א

אמירה לנכרי שבות - וכבר סתמה רבי למתניתין: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה נעיין במשנה שרש"י מפנה אליה -

משנה מסכת שבת פרק טז משנה ו

נכרי שבא לכבות, אין אומרים לו: "כבה", ו"אל תכבה", מפני שאין שבידתו עליהן. אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו, מפני ששבידתו עליהן

המשנה עוסקת בבית העולה בלהבות בשבת. המשנה אוסרת לומר לנכרי "כבה", ומצד שני אומרת שאין חובה שנאמר לו "אל תכבה". כלומר - מצד אחד, לא מוטל עלינו למנוע את האיסור שבכיוון השריפה. מצד שני, אסור לנו גם לעודד נכרי לכבות אותה (לעומת זאת, אם מדובר ביהודי, אפילו קטן, מוטל עלינו למנועו מלחלל שבת. כמובן שכל זאת רק במידה ואכן אין סיכוי כלל שיהיה פיקוח נפש בדבר. בימינו בונים את הבתים בסמיכות רבה, כך שרחוק הוא שלמעשה לא תהיה חובה לכבות את הבערה מטעמי פיקוח נפש). רש"י ביאר שם את איסור האמירה לכבות -

רש"י מסכת שבת דף קכא עמוד א

משנה. אין אומרים לו כבה - רבנן גזור על אמירה לנכרי משום שבות.

לפי רש"י עולה, אם כך, שהמשנה שם חידשה איסור בעצם האמירה לנכרי, ללא קשר לביצוע האיסור (יש לציין שלפי שיטת רש"י, רב פפא ורב אשי מסכימים זה לזה שמשפט זה במשנה, "ולא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים", מתכוון לאסור את עצם הדיבור. רב פפא הבין שאנו מזכירים שוב את איסור האמירה לנכרי, ואילו רב אשי עונה כנגדו שהמשנה כבר אמרה שאסור לומר לנכרי, והחידוש במשנה זו הוא שגם אסור לומר לישראל. ראשונים אחרים העדיפו להסביר שרב פפא ורב אשי התכוונו לאיסורים שונים. לכן הם מסבירים שרב פפא הסביר שהמשנה אסרה את ההשכרה, גם על ידי שליח. רב אשי ענה כנגדו שאיסור ההשכרה נאמר במשנה אחרת (במועד קטן), ולכן העדיף להסביר שהמשנה חידשה את איסור הדיבור. כדוגמה להבנה זו הובאו דברי התוספות ר"ד בהרחבות).

❖ הרחבות - שיטת הרי"ד בסוגיה

רש"י מבאר את הדברים בצורה ברורה יותר במקום אחר -

רש"י מסכת עבודה זרה דף טו עמוד א

על השבת לא נצטוו בני נח. ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים "עשה לי כך" זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח) דבור אסור

רש"י אומר שאסור לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת, שהרי נאמר "ודבר דבר". ציווי הנכרי לעשות מלאכה כלול בדיבורים האסורים.

איסור שליחת הנכרי לעשות איסור

האם זהו האיסור היחיד? מהגמרא הבאה נראה שבהכרח יש איסור נוסף -

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

איבעיא להו: מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן: כי אמרינן אמירה לנכרי שבות - הני מילי לענין שבת, דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו - לא. או דלמא לא שנא?

חברותא בבא מציעא דף צ עמוד א

איבעיא להו: מהו שיאמר אדם לנכרי "חסום פרתי, ודוש בה את תבואתך"? ואיסור לא תחסום בודאי שאין בזה, וכמו ששינוי בברייתא, נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר. אבל יתכן ויהיה בזה איסור אמירה לנכרי, שאסרו חכמים לישראל במעשה האסור לו לעשותו, לומר לגוי לעשותו. וצדדי הספק הם: מי אמרינן, כי אמרינן, מתי אנו אומרים כי אמירה לנכרי לעשות מעשה איסור, הוא איסור "שבות", איסור מדרבנן, הני מילי [זהו דוקא] לענין שבת, דאיסור חמור הוא, והעובר עליו ענוש סקילה. אבל חסימה, דאיסור לאו הוא, ועונשו רק מלקות, לא החמירו לאסור על הישראל לומר לגוי לעשות האיסור. או דלמא, לא שנא. ואף באיסור לאו בלבד אסרו חכמים לומר לגוי לעשות איסור

בספר דברים (פרק כ"ה פסוק ד) נאמר "לא תחסם שור בדישו". הגמרא מתלבטת אם כשם שאסור לומר לנכרי לחלל שבת עבורו, כך אסור לומר לנכרי לדוש עם פרה חסומה. אין ספק שאין איסור לדבר על חסימת הפרה בעת הדייש. אם אמירה לנכרי שבות רק מצד שהדיבור על עשיית מלאכה פוגע בקדושת השבת, מה הבסיס להשוואת איסור זה לאיסור חסימת הפרה בעת הדייש? אמנם הגמרא מציעה הבחנה וביאור מדוע אמירה לנכרי תיאסר בשבת ולא באיסור דייש. אך ההבחנה שהגמרא מציעה תלויה בחומרת השבת (איסור סקילה), ולא בחילוק שלכאורה נראה פשוט יותר – שבשבת יש חובה לשמור על קדושתה בפינו, "דבר דבר", ואילו באיסור חסימה אין ציווי שכזה! בהכרח יש איסור נוסף באמירה לנכרי.

בסוגיה נוספת רש"י אכן מעלה איסור נוסף –

משנה מסכת שבת פרק כד משנה א

מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין בשבת ושאינן ניטלין בשבת מתיר את החבלים והשקין נופלין מאיליהם
מה יעשה אדם המוצא את עצמו בדרך בכניסת שבת, ואין לו היכן להניח את ארנקו ויתר כליו היקרים שנושא על עצמו? המשנה אומרת שניתן למסור אותם לנכרי. הגמרא דנה על היתר זה –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד א

גמרא. מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי? - קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, אי לא שרית ליה - אתי לאיתויי ארבע אמות ברשות הרבים.

חברותא שבת דף קנג עמוד א

שנינו במתניתין: נותן כיסו לנכרי. והוינן בה: מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי? והלא הנכרי שלוחו לישאנו בשבת, ואסור משום שבות. ומשנינן: קים להו לרבנן, דאין אדם מעמיד [מונע] עצמו על הצלת ממונו. ואי לא שרית ליה ליתנו לנכרי, אתי לאיתויי את הכיס ד' אמות ברשות הרבים בעצמו.
הגמרא אומרת שמדובר כאן בקולא מיוחדת המתירה לאדם למסור את כיסו לנכרי. לא מדובר כאן בדיבור. ולכאורה המסירה יכולה להיעשות רגע לפני שבת. אז מדוע הגמרא אומרת שיש כאן קולא מיוחדת? איזה איסור הותר במיוחד במקרה חריג זה?

רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד א

מאי טעמא שרי ליה למיתב לנכרי - והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת

רש"י מבאר שאסור למסור את הכיס לנכרי כדי שיטלטל עבורו מפני שהנכרי הוא שלוחו.

האם אסור לשלוח נכרי לבצע עבירה?

יש לדון מבחינות רבות ולדייק במושג ההלכתי של השליחות. באופן כללי המושג ההלכתי של השליחות עובד כך – המשלח מטיל שליחות על השליח. המשמעות היא שכאשר השליח יבצע את הפעולה, פעולתו תיוחס למשלח. כלומר – ההלכה תכיר במשלח כמי שביצע את הפעולה, ולא בשליח¹. כאשר אנו דנים בשאלה אם אדם הוא שלוחו של אחר, כוונתנו היא לשאול אם ההלכה מזהה את המשלח כמי שביצע את הפעולה, לא אם טכנית ניתן לבקש מאחר לבצע פעולה.
האם ההלכה מכירה בנכרי כשלוחו של ישראל לבצע איסור? לכאורה יש שתי בעיות בהגדרה זו. ראשית –

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מא עמוד ב

אמר רבי ינאי: גם אתם - מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית.

הגמרא מלמדת שרק ישראל יכול להיות שליח של ישראל. אם כך, איך נכרי נעשה שליח בסוגיה שלנו? שנית, הגמרא קובעת –

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב

אין שליח לדבר עבירה

אם אין שליח לדבר עבירה, מדוע אנו מתייחסים לנכרי כשלוחו של ישראל לעשיית העבירה? בשל בעיות אלו, רש"י ביאר במספר מקומות ששליחותו של הנכרי במצבים אלו חלה מדרבנן בלבד –

¹ באחרונים הסבר זה למושג השליחות נקרא "ידא אריכתא" – השליח הוא ידו הארוכה של המשלח. ישנה הבנה אחרת, האומרת שהפעולה בוצעה על ידי השליח, אך השלכותיה מוטלות על המשלח. לדוגמה – שליח מקדש אושה עבור משלח. האישה תהיה מקודשת למשלח. האם זהו מפני שההלכה זיהתה את המשלח כמי שנתן את הטבעת, או מפני שהיותה מקודשת מועבר למשלח, למרות שלא הוא ביצע את מעשה הקידושין? מי שנחשב להוגה החקירה הזאת הוא קצות החושן בסימן קפ"ב ס"ק ב, ע"ש.

רש"י מסכת בבא מציעא דף עא עמוד ב ד"ה "בשלמא"

שנכרי זה חשוב שלוחו של ישראל - חומרא דרבנן הוא למיסר

רש"י מסכת בבא מציעא דף עא עמוד ב ד"ה "אדעתא"

והוי נכרי שלוחו, ונחמיר מדרבנן למיסר, כדמחמרינן בסיפא.

כעין זה כתב בהגהות מיימוניות -

הגהות מיימוניות הלכות שבת פרק ו אות ב

אסור ליתן לנכרי מעות בערב שבת שיקנה לו למחר ביום השוק כי יש שליחות לנכרי לחומרא

רבי זלמן מלאדי (בעל התניא, בספרו המבאר ומרחיב את פסקי השו"ע והרמ"א), אכן כתב כך -

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רמג סעיף א

שכשהנכרי עושה בשבת הוא עושה בשליחות ישראל ואף על פי שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו מן התורה אלא בישראל הנעשה שליח לישראל, שנאמר בתרומה – "כן תרימו גם אתם תרומת ה'", ודרשו חכמים - גם, לרבות שלוחכם מכאן ששלוחו של אדם כמותו ומה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אבל הנכרי אינו בתורת שליחות מן התורה מכל מקום מדברי סופרים יש שליחות לנכרי לחומרא

ויש רמז לאיסור זה בשבת ויו"ט מן התורה, שנאמר ביום טוב "כל מלאכה לא יעשה בהם" משמע אפילו על ידי אחרים שאין מצווים על השביתה ביום טוב, וקל וחומר לשבת. ומכל מקום אין זו אלא אסמכתא בעלמא

ובדומה כתב רבי עקיבא איגר -

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן שז (על מגן אברהם ס"ק כ"ג)

ולענין ד"ל דאמירה לעכו"ם דאסרו חז"ל דדמי לשליחות. דאף דאין שליחות לנכרי. ומ"מ כיון דבישראל כה"ג יש בו שליחות אסרו חז"ל.

חזרה לשני האיסורים לומר לנכרי שכתב רש"י

כאמור, רש"י מתייחס לשני איסורים נפרדים באמירה לנכרי -

א. עצם האמירה.

ב. היות הנכרי שלוחו של ישראל לדבר זה.

פוסקים ואחרונים רבים עמדו על השניות הזו. אנו נביא את מהלכו של הקהלות יעקב -

קהלות יעקב שבת נה

וכן נשאלתי מחכם אחד בקצרה דב"מ דף צ הא מוכח דאיסור אמירה לנכרי שייך בכל איסורין ואי סלקא דעתך שישודו מדין ממצא חפצין ודבר ודבר מה זה שייך לשאר איסורין?

והנראה דצ"ל לכאורה לדעת רש"י ז"ל דבאמת איכא תרי טעמי לאסור אמירה לנכרי הא' מדין אמירה לנכרי שבות והב' מדין ממצא חפצין ודבר דבר ותרויבי צריכי. דאי משום ממצא חפצין לא היה אסור אלא בשבת ... אבל לומר לנכרי מערב שבת שיעשה בשבת אין כאן כלל מצד ממצא חפצין ... אבל אסור מדין אמירה לנכרי שבות משום דה"ל מדרבנן כשלוחו.

הוקשה לרש"י - מדוע הגמרא מניחה שישראל ביקש מהנכרי שיטלטל עבורו בשבת, הרי היה עליו לראות שהשקיעה קרבה, ולבקש מהנכרי לפניה! לאור קושיה זו, רש"י אומר שמדובר באיסור נוסף - היות הנכרי שלוחו של ישראל.

כך גם יש לבאר את הגמרא בבבא מציעא. הגמרא מבררת אם חז"ל התייחסו לנכרי כשלוחו של ישראל לענין איסורי שבת, או שמא גם לענין איסורים נוספים.

שיטת הרמב"ם - שמא תהא השבת קלה בעיניו

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה א

אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואף על פי שאמר לו מקודם השבת ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן

הרמב"ם מציע הסבר חדש. אסור לומר לנכרי לחלל שבת עבורו מפני שאמירה שכזו יכולה להוביל לזלזול בשבת. אנשים המורגלים בכך שמלאכות נעשות בשבילים בשבת, סופם שיעשו את המלאכות בעצמם (נקודה

למחשבה - האם יתכן שכך הרמב"ם הבין את כל הדין של "ודבר דבר" בהקשר זה? בחנו את השאלה הזאת אחרי שנעסוק בנ"מ הראשונה).
 החתם סופר מבאר שהרמב"ם חלק על האפשרות שהנכרי יהיה שלוחו של ישראל. החתם סופר דן בשיטת הרמב"ם, הסובר שיש שליחות לנכרי לאיסור ריבית. הוא דן אם איסור זה הוא מדאורייתא או מדרבנן. אם אסור מדאורייתא לשלוח נכרי לדבר עבירה, זה נוגד את מה שלמדנו בגמרא, שאמירה לנכרי בשבת אסורה רק משום שבות דרבנן! כמובן שזה גם מעלה את השאלה – מדוע הרמב"ם מסביר שהאיסור הוא שמא תהא השבת קלה בעיניו, היה לו לומר שהאיסור הוא מפני שליחות הנכרי! החתם סופר מסביר שלעניין איסור שבת לא יתכן ששליחות שכזאת תחול –

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן פד

לעניין מנוחת שבת לא שייך שיהיה שלוחו כמותו דהתורה הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא אגוף המלאכה... והנה, אי נימא לרמב"ם יש שליחות להחמיר מן התורה, בוודאי קשיא כנ"ל, דהרי שליחות דאורייתא חמיר מאמירה! מיהו לזה יש לומר דרמב"ם סבירא ליה כסברא ראשונה, דבשבת לא שייך שליחות במנוחת הגוף
 במהות, חילול שבת לא יכול להיעשות על ידי שליח. ציווי התורה ממוקד בכך שהאדם נמצא במנוחה, ולא עושה מלאכה. לומר שאדם מחלל שבת בשליחות זו לכאורה סתירה פנימית.

ב. נפק"מ בין הטעמים הללו

להבחנה הזאת, שיטתן סיבות שונות לאסור אמירה לנכרי בשבת, יש כמה השלכות.

1. אמירה לנכרי ביום חול לעשות מעשה האסור בשבת

הרמב"ם שהובא לעיל עסק בנקודה זו -

רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה א

אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואף על פי שאמר לו מקודם השבת ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת

לפי הרמב"ם, אסור לומר לנכרי מחשש שהשבת תהיה קלה בעיניו. חשש זה כל עוד הפעולה נעשית עבורו בשבת, גם אם הציווי לא נאמר בשבת.

האם יש לאסור גם מחמת הטעמים האחרים שנאמרו?

"ודבר דבר" הוא ציווי שבשבת נקפיד על דיבורים המתאימים לקדושתה. לא ניתן לעבור על איסור "ודבר דבר" לפני השבת.

האם אסור לומר לנכרי ביום ששי שיעשה מלאכה בשבת מצד שבשבת הנכרי הוא שלוחו של ישראל?²
 בשאלה זו נחלקו ראשונים על אתר -

רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ז סימן ו

מכאן פסק רב סעדיה גאון ז"ל דאסור לאדם שיאמר לנכרי ערב שבת הלך מעות וקנה בשבת כך וכך. דהא קחזינן הכא דאע"ג דאינו דש מיד כי אם אחר החסימה היה אסור אם היה איסור סקילה.

ונ"ל דאין ראייה מכאן, דהכא אמירה היה בשעת איסור המעשה, הלכך, אף על גב דהמעשה הוא אחר האמירה, אסור

הסוגיה בב"מ דנה אם אסור לצוות נכרי לרסן את הפרה ולדוש עמה. בעת הציווי הפרה איננה חסומה. אם כך, הגמרא מבינה שאם אסור לצוות את הנכרי לדוש כך, ציווי זה אסור גם אם בעת הציווי אין אפשרות לעבור על האיסור. הוא הדין לגבי אמירה לנכרי בשבת. אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה עבורו בשבת, למרות שביום ששי אין אפשרות לחלל שבת (כמו שאין אפשרות לעבור על "לא תחסם שור בדישו" בזמן שהפרה איננה חסומה).

הרא"ש אומר שמסקנה זו איננה הכרחית. איסור "לא תחסם שור בדישו" בתוקף בכל זמן ובכל עת. הפרה שלפנינו כרגע איננה חסומה, אך ניתן לחסום אותה ולעבור על האיסור בכל זמן. לעומת זאת, אין איסור לחלל שבת בימות החול, מפני שזה לא שבת!

❖ **הרחבות - מקורות נוספים מהמרדכי, ר"ן וריטב"א**

² היה מקום לתלות את השאלה הזאת בשתי האפשרויות שהובאו לעיל. אם הפעולה של הנכרי מיוחסת לישראל, כאילו הוא ביצע אותה, אין זה משנה מתי היה הציווי. אם רק תוצאת הפעולה מיוחסת אליו, ולא הפעולה עצמה, סביר יותר שלא.

השולחן ערוך פסק –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ב

אסור לשכור פועלים ולא לומר לא"י לשכור לו פועלים בשבת, אף על פי שאין הישראל צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת, שכל מה שהוא אסור לעשותו אסור לומר לא"י לעשותו; ואפילו לומר לו קודם השבת לעשותו בשבת, אסור

השו"ע פסק שאסור לומר לנכרי ביום חול לחלל שבת עבורו.

הערה על הרחבה שהובאה לעיל - בהרחבה הראשונה הפנינו למחלוקת האם דברי רב פפא נדחו. השו"ע פתח כאן את הסעיף כפוסק את המשנה לפי רב פפא. אם כך נשמע שהוא סבר שדברי רב פפא לא נדחו, אלא שרב אשי הציע פירוש חלופי.

2. נפקא מינה הפוכה - האם מותר לומר לנכרי בשבת שיעשה מלאכה האסורה בשבת ביום חול?

ממשיך הקהלות יעקב -

והנה כשהוא איפכא שהישראל אומר לנכרי בשבת שיעשה בחול, התם אדרבה מדין אמירה לנכרי שעניינו שהוא כשלוחו ליכא כלל דהא בחול קעביד ליה בזמן שהישראל עצמו מותר במלאכה, אלא שאסור לומר בשבת משום ודבר

הקהלת יעקב עוסק במצב ההפוך. הנכרי עתיד לעשות פעולה מותרת - הוא ילך לעבוד ביום שני! אך הדיבור על כך בשבת אסור מצד "דבר דבר".

שימו לב שהדברים רמזים בדברי רש"י. רש"י ביאר את איסור המשנה לומר לנכרי שישכור פועלים עבורו כאיסור "ודבר דבר", מפני שהאיסור הוא לומר לנכרי לשכור עבורו פועלים, גם אם שוכר אותם לעבוד במשך השבוע, ולא רק בשבת עצמה. וכך פסקו הפוסקים -

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל סב סעיף א

כל דבר שאסור לעשות או לדבר, אסור גם כן לומר לנכרי. לפיכך אסור לומר לנכרי לשכור לו פועלים שיעשו מלאכה אחר שבת. ונראה לי דאפילו לומר לו בשבת שישכור פועלים לאחר שבת, אסור המשנה ברורה (סימן ש"ז סק"ט) פסק את דבריו.

3. דיבור בחול עם נכרי שאצלו שבת

שו"ת במראה הבזק חלק ה סימן מג

האם מותר לבעלים של חברה לשוחח מן הארץ עם עובד שאינו יהודי בטלפון כאשר בזמן השיחה כאן בארץ יום חול ובחול"ל שבת?

תשובה: מותר, מפני ששלושת הטעמים שנאמרו באיסור אמירה לעכו"ם לא שייכים בנדון דידן:

(א) משום "ממצא חפצך ודבר דבר" – אין בנדון דידן בעיה, שהרי אצל הישראל יום חול.

(ב) גם "משום שנראה כשלוחו" אין בעיה, מכיון שאצל הישראל חול ואפילו לו עצמו מותר³.

(ג) גם באשר לטעם "שלא תהא שבת קלה בעיניהם"⁴ ניתן לומר שאין הדיבור גורם לזלזול בשבת קודש, שכן היהודי יודע שהטעם שהדיבור מותר הוא דווקא משום שהוא נמצא בארץ, והגם שאצל הנכרי השבת נכנסה, הרי אין הוא מצווה על השבת.

³ כן פסקו בשו"ת "חלקת יעקב" (ח"ג סי' קו), שו"ת "בצל החכמה" (ח"ג סי' קכה) ושו"ת "באר משה" (ח"ו קונטרס אלקטריק סי' מט). ועיין בס' "מלכים אמנין" (הגרי" זילברשטיין פרק ג הערה טו) שכתב "ולולי דבריהם היה מקום להחמיר בזה כיוון שיש "שם" של חילול שבת על מלאכת גוי כמבואר בס' "רח"צ" אין מברכים על נר שלא שבת ממלאכת עבירה... כגון אם הדליקו אינו יהודי בשבת, כיוון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר, לא שבת ממלאכת עבירה מקרי" ולאור זאת שיש "שם" חילול שבת על מעשה הנכרי, נמצא שהגוי מחלל שבת על פיו של הישראל והוא שלוחו" עכ"ל.
⁴ רמב"ם (פ"ו מה' שבת ה"א).

ג. רמיזה**ספר מצוות קטן מצוה רפב**

ואסור לומר לגוי בחול "לכשיגיע שבת תעשה דבר פלוני", אבל מותר לומר לו "מדוע לא עשית כך בשבת שעברה?"

עד כה עסקנו באמירות מפורשות של יהודי האומר לנכרי לעשות מלאכות האסורות בשבת. למדנו שכשם שאסור לומר לנכרי בשבת לחלל את השבת, כך אסור לומר לו לפני שבת שיעשה את המלאכה האסורה בשבת, וכן אסור לומר לו בשבת לעשות את המלאכה האסורה אחרי שבת.

מהו היתרון של הרמיזה, האמירה שאיננה מפורשת? נבחן את שלושת הטעמים שלמדנו – א. מטעם "ודבר דבר" – אין כאן איסור, שהרי לא דיבר.

ב. מטעם **שליחות** – אם הנכרי עושה את המלאכה בשליחותו של ישראל, לכאורה זה לא משנה באיזה אופן השליחות נוצרה. כל עוד ברור שישראל שלח את הנכרי לבצע את המלאכה, היא נעשתה בשליחותו. מצד שני, ניתן לומר ששליחות נוצרת רק כאשר הציווי מפורש. אם ישראל רק מביע את הרצון בתוצאה, בלי לצוות את הנכרי לבצע את האיסור, יתכן שלא נוצר קשר משלח-שליח, ואין לאסור מטעם שליחות.

ג. מטעם **שיבוא לזלזל בשבת** – יש מקום לדון. מצד אחד, יתכן שכל עוד ישראל שולח את הנכרי לבצע את המלאכה, יש חשש שישראל יעשה את המלאכה בעצמו. מצד שני, יתכן שתשומת הלב הדרושה לרמח בלבד, ולא לבקש את המלאכות במפורש, תזכיר לישראל שאסור לו לעשות את המלאכה, ולא יבוא לזלזל בשבת ולעשות בעצמו.

הרמ"א פסק –

רמ"א על השולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף כב

כל דבר שאסור לומר לאינו יהודי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו: אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת

הרמ"א פוסק שמותר לרמח בשבת שהנכרי יעשה מלאכה אחר השבת, לכאורה מפני שאין בכך איסור "ודבר דבר" (ואין איסור משום שליחות, מפני שמבצע את המלאכה בימות החול!). אך אסור לרמח שיעשה את המלאכה בשבת עצמה. מסתבר שהטעם לאיסור זה הוא מפני שברמיזתו שלח את הנכרי לעשות מלאכה בשבת. כאמור, לפי הבנה זו, אם ישראל גורם לנכרי לבצע את הפעולה עבורו, הנכרי הוא שלוחו, בין אם ציווה אותו מפורשות או רק ברמז. לעומתו, הב"ח מקל –

ב"ח טור אורח חיים סימן שז אות ב

ומה שכתב רבינו ומסתברא קצת לאיסור. לפע"ד נראה דהעיקר כספר המצות, שהרי בסמוך יתבאר דמותר לומר לחברו בשבת "הנראה שתעמוד עמי לערב", דאף על פי דשניהם יודעים שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו, כיון דלא מפרש בהדיא ה"ל הרהור ולא דבור, כל שכן לענין אמירה לגוי כיון דלא מפרש בהדיא לעשות כך וכך בשבת, אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה, אין זה אמירה לגוי שבות דאסור. ואפילו בשבת גופיה אם לא מפרש בהדיא לעשות כך וכך אלא אומר לו דבר אחר, והגוי מבין שרצונו שיעשה כך וכך, אין בזה איסור אמירה לגוי שבות. וכן נוהגים לומר לגוי שיקנח חוטמו והגוי מבין שרצונו שיסיר הפחם שבראש הנר כדי שיהא מאיר, ומנהג ישראל תורה היא על פי גדול שהורה כן על פי ספר המצות ודלא כרבינו

הב"ח פוסק כדברי רש"י, שאיסור אמירה לנכרי אסור מצד "ודבר דבר" ומצד שליחות. "ודבר דבר" אין כאן, שהרי אין כאן דיבור. גם שליחות אין כאן, מכיוון שהרמיזה לא יוצרת קשר משלח-שליח. הנכרי בוחר לבצע את הפעולה בגלל שמבין את הצורך של ישראל, אך לא הוגדר כשלוחו. לכן הוא פוסק שאין לאסור את הרמיזה מאף אחד מהטעמים הללו.

השו"ע פסק –

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ב

אבל מותר לומר לו אחר השבת: "למה לא עשית דבר פלוני בשבת שעברה?", אף על פי שמבין מתוך דבריו שרצונו שיעשנה בשבת הבאה

השו"ע מתיר לרמז לנכרי במשך השבוע שיעשה את המלאכה בשבת. לכאורה אין בכך פתרון של איסור "ודבר דבר", שהרי הדיבור נאמר בימות החול. אם השו"ע סובר כדברי הב"ח, שרמזה אינה יוצרת שליחות, היה לו לפסוק שמותר לרמז לנכרי שיעשה את המלאכה בשבת עצמה, ולא רק בימות החול! הפרי מגדים מסביר מדוע השו"ע אסר את הרמזה בשבת (והתיר אותה רק בימות החול) –

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שז ס"ק ב

אף על פי שדיבור אסור מדברי קבלה או דבר תורה ודבר דבר, התורה התירה הרהור מותר, עיין שבת ק"י א', מה שאין כן אמירה לעכו"ם שבות מדרבנן חמיר בזה דאף הרהור אסור, שיבין שיעשה בשבת, וכמו שכתב הר"ב (הרמ"א) בסוף הסימן סעיף כ"ב.

הפרי מגדים מחדש שהשו"ע סובר שאמנם איסור "ודבר דבר" בדרך כלל אינו שייך אם אין דיבור בפועל, אך יש איסור לרמז לנכרי בשבת גם בלא דיבור ממש. מדוע? ניתן להציע שתי אפשרויות –

1. ההבחנה ההלכתית בין דיבור לבין רמזה או הרהור מבוססת על כך שהדיבור הוא פעיל, ואילו הרמזה וההרהור אינם. אך כאשר רומז לנכרי שיעשה מלאכה, והנכרי יעשה את המלאכה, רמזה זו פעילה כמו דיבור.

2. החומרה אינה מבוססת על "ודבר דבר" או על שליחות, אלא על טעמו של הרמב"ם. אם ישראל רומז לנכרי בשבת, וכוונתו שהנכרי יפעל עבורו, יש חשש משמעותי שישראל יעשה מעשה. לפי הבנה זו, השו"ע לא פסק כרש"י, אלא כרמב"ם. האיסור אינו משום שליחות, אלא מחשש שיעשה את המלאכה עבורו. לכן הרמזה אסורה בשבת, הציווי המפורש שיעשה בשבת אסור גם בימות החול, וההיתר הוא רק לרמז בימות החול, וכך אין זלזול בשבת.

מה שעלה עד כאן בדברי הפוסקים הללו –

לפי הב"ח – מותר לרמז, אפילו בשבת (מפני שאין "ודבר דבר"), שיעשה את המלאכה אפילו בשבת עצמה (מפני שאין בכך שליחות).

לפי השו"ע – מותר לרמז בימות החול שיעשה מלאכה בשבת. אך אסור לרמז בשבת שיעשה מלאכה בשבת (או מפני הרחבת "ודבר דבר", או מחשש שילזל בשבת).

לפי הרמ"א – אסור לרמז בשבת לעשות מלאכה בשבת, מותר לרמז בשבת שיעשה מלאכה אחר השבת. האם לפי הרמ"א מותר לרמז בימות החול שיעשה מלאכה בשבת? מצד אחד, אם האיסור הוא משום שליחות, לכאורה אסור לשלוח את הנכרי שיעשה מלאכה בשבת גם בימות החול! מצד שני, מדוע הרמ"א לא העיר דבר על דברי השו"ע, אלא רק הביא את איסור הרמזה בשבת עשרים סעיפים מאוחר יותר? הפרי מגדים (שהתחלנו לעיל) הציע שתי אפשרויות בדברי הרמ"א –

והר"ב (הרמ"א) דשתיק כאן –

- א. אפשר דסמך אמה שכתב בסוף הסימן
- ב. ואפשר דאודוי אודי ליה כאן כסמ"ג [לאוין סה עמוד ריב] לומר בחול רמז שיעשנו בשבת הבאה קיל מרמז בשבת גופא, ועם שאיני יודע לחלק ביניהם לכאורה

אפשרות ראשונה – הרמזה יוצרת שליחות. לפיכך, אין זה משנה אם הרמזה נרמזה בשבת או לפנייה. אמנם הקשינו – מדוע לא העיר על דברי השו"ע בסעיף ב' על כך אומר הפמ"ג שסמך על הלומד שיראה את דבריו בהמשך הסימן.

האפשרות השניה היא להבחין בין השליחות שנעשית בשבת עצמה לבין השליחות שנעשית במשך השבוע. אך הפמ"ג אומר שאין לו סברה להבחין ביניהם.

למעשה, הפוסקים פסקו לקולא בשני הדברים –

שמירת שבת כהלכתה (מהדורת תשלט) פרק ל סעיף א

בשבת וביו"ט אסור לומר לנכרי לעשות בשביל יהודי מלאכה אשר לו עצמו אסור לעשותה, בין שיש בעשייתה משום איסור תורה ובין שאין בה אלא משום איסור דרבנן, וגם לומר לנכרי בימות החול לעשות מלאכה כזו בשבת וביו"ט אסור. וכן אסור לומר לנכרי בשבת וביו"ט שיעשה את המלאכה במוצאי שבת.

סעיף ב

... לרמוז לו בערב שבת שיעשה את המלאכה בשבת, או לרמוז לו בשבת שיעשנה במוצאי שבת – מותר אפילו בלשון ציווי

השש"כ פסק כדברי השו"ע – אסור לרמזה בשבת שיעשה מלאכה בשבת, אך מותר לרמזה בשבת שיעשה מלאכה במוצאי שבת, או לרמזה במשך השבוע שיעשה מלאכה בשבת. וכך פסק גם הילקוט יוסף –

ילקוט יוסף שבת ב סימן שז סעיפים ב-ה (דין אמירה לגוי בשבת) סעיף ב

אחר השבת מותר לומר לו ברמז למה לא עשית עבורי דבר פלוני בשבת שעברה, [אף שהוא רמז ברור], והנכרי מבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה

גדרי רמיזה

שיירי כנסת הגדולה (הגהות על הטור וב"י מתלמיד המהרי"ט) הביא כמה מעשי-רב בעניין -

שיירי כנסת הגדולה הגהות טור אורח חיים סימן שז אות ב

שמעתי בשם מורי הרב ז"ל (המהרי"ט), שלפעמים היה צריך בליל שבת לראות איזה דבר בספר, והנר לא היה מאיר יפה מחמת ריבוי הפתילה, היה אומר הנר הזה אינו מאיר, והיתה השפחה מבנת וחותרת ראש הפתילה, והיה רואה בספר מה שרוצה. ובשם הראנ"ח שמעתי, כשהיה רוצה איזה ספר, והיה עומד הספר ההוא במקום שאין שם נר, היה אומר לשפחתו שיביא לו דבר פלוני שהיה יודע הוא שהיה שם הספר, והשפחה היתה מדלקת נר ללכת לאותו בית להביא אותו דבר, והיה הרב הולך אחריה באותו חדר, והיה נוטל הספר שהיה רוצה

המהרי"ט היה רומז בשבת עצמה שהנכרי יעשה מלאכה בשבת. לכאורה השו"ע והרמ"א אוסרים את הרמיה בשבת לעשות מלאכה בשבת. האם הוא פסק כדברי הב"ח⁵? המג"א ביאר שאכן היתר זה מתאים לשיטת הב"ח בלבד -

מגן אברהם סימן שז ס"ק לא (על דברי הרמ"א שהבאנו לעיל)

אסור לרמזו - והוא הדין שאסור לומר לו דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה (פסקי רקני"ט סי' צ"ט) וא"כ אסור לומר לעכו"ם שיקנח חוטמו כדי שיבין שישיר הפחם שבראש הנר דדוקא לומר לו דבר שמבין שיעשה אחר השבת מותר כמ"ש ס"ז אבל כשעושה בשבת אסור דלא כהב"ח

אך המגן אברהם גם הביא מעשה רב ממנו נשמע שהתיר רמיזה לגוי בשבת -

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף יד

וז"ל רמ"מ סי' קי"ו עכו"ם המביא כתב חוץ לעירוב יש דיעות חלוקות א"ז אוסר ומהר"מ וראב"י מתירין. ובאגודה כתב אני נהגתי לומר לאחר לקבלו ולקרותו אולי יש בו צורך נפש ואם הוא חתום או קשור אני אומר לעכו"ם איני יכול לקרותו כל זמן שאינו פתוח ע"כ (משמע דאסור לומר לפתחה)

אסור לומר לפתוח, אך מותר לומר - אני לא מסוגל לקרוא, והנכרי מבין לבד שזקוקים לעזרתו. האם זה לא סותר את מה שכתב המגן אברהם אצלנו, שאסור לרמזה? המגן אברהם מסיים את דבריו בהסבר -

ומ"ש ס"ד בשם רמ"מ דהתם אין אומר משום (בדרך) ציווי לעכו"ם רק שאומר לו שאינו יכול לקרותו

עולה כאן הבחנה בין מספר סוגי רמיזה -

- א. ציווי בצורת שאלה - "מדוע לא עשית מלאכה פלונית?".
 - ב. ציווי בעזרת מילות קוד. "לקנח את חוטמו" - בהחלט נאמר ציווי, אך המלאכה אינה מחכרת.
 - ג. סיפור דברים - אין ציווי כלל, אלא רק תיאור המציאות, אך הנכרי מתרגם לעצמו את הציווי הטמון בסיפור.
- המג"א מבחין בין ציווי בעזרת מילות קוד (ב), שלמעשה הוא ציווי, ועל כן הוא אוסר, לבין סיפור דברים (ג), שאינו ציווי כלל, גם אם הנכרי פועל על פיו. לכן הוא אוסר את הסוג השני (קוד), ומתיר את השלישי (סיפור). אם ציווי בקודים נחשב ציווי, הרי שגם ציווי בתנועות ידיים אסור -

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל סב

אפילו אם אינו אומר בפיו אלא שמרמז לו בידיו

בהרחבות ניתן לראות את המקורות לאיסור זה

❖ **הרחבות - רמיזה שלא בדיבור**

⁵ מעבר לחידוש היתר הרמיזה, יש בעיה אחרת - הנאה ממעשה איסור של נכרי בשבת. בגדרי האיסור נעסוק בשיעורים הבאים. כפי שנלמד, גם אם אין איסור באמירה, אין זה אומר בהכרח שמוותר ליהנות ממעשיו של הנכרי. בשלב זה אין לנו את הכלים לענות על שאלה זו.

ערוך השולחן מקל יותר -

ערוך השולחן אורח חיים סימן שז סעיף יד

נראה עיקר לדינא - דלרמז לו בימי החול על מה שלא עשה בשבת שעבר כדי שידע על להבא - מותר אף ברמז ברור, כמו שאומר לו "למה לא עשית כך וכך בשבת שעברה". אבל בשבת עצמו אסור. ונלע"ד שזהו ברמז ברור, כלומר "למה לא עשית כך וכך" אבל ברמיזה בעלמא, כמו בפתיחת מכתב, שיאמר לו "למה לא פתחת המכתב" - וודאי אסור, אבל כשאומר "לא אוכל לקרא המכתב, כי סגור הוא" - למה יאסור, והרי אינו אומר ענין של מלאכה. וכמו שמצינו בקדמונים שאמרו "תקנח חוטמך" ובהיננו שצריכים להסיר הפחם מעל הנר, או שיאמר "קר לי מאד" וע"י זה יסיק את התנור - נראה דמותר, שהרי אין כאן "ודבר דבר", ומה שהאינו יהודי מבין - מה איכפת לנו?

ערוך השולחן סובר שרק ציווי מפורש נאסר. לשאלו "מדוע לא עשית את הפעולה?" היא אמירה מפורשת לבצע את הפעולה. אך ערוך השולחן מתיר גם סיפור דברים, וגם ציווי בעזרת קוד. השש"כ ובילקוט יוסף פוסקים כמג"א, ומתירים סיפור דברים בלבד, שלא כערוך השולחן -

שמירת שבת כהלכתה (מהדורת תשלט) פרק ל סעיף ב

כשם שאסור לומר לנכרי בשבת וביו"ט לעשות מלאכה בשביל יהודי בשבת וביו"ט, כך גם אסור לרמוז לו בשבת וביו"ט בלשון ציווי שיעשנה, בין שהרמז הוא על ידי דיבור, ובין שהוא על ידי תנועות. אבל מותר לרמוז לו שלא בלשון ציווי, דהיינו על ידי סיפור הצורך בעשיית המלאכה

ילקוט יוסף שבת ב סימן שז סעיפים ב-ה (דין אמירה לגוי בשבת) סעיף ב

אסור לרמוז לנכרי בשבת בלשון ציווי שיעשה מלאכה בשבילו, אפילו אם רומז לגוי בידיו או בראשו וכדו'. אבל אחר השבת מותר לומר לו ברמז למה לא עשית עבורי דבר פלוני בשבת שעברה, [אף שהוא רמז ברור], והנכרי מבין מתוך דבריו שרצונו שיעשה כן בשבת הבאה. אבל רמז שאינו בלשון נוכח וציווי, אלא דרך סיפור דברים בעלמא, מותר אפילו בשבת עצמה, וכגון שאומר לו: הנר אינו מאיר יפה, ושומע הנכרי ומתקנו

בחתומת הדברים חשוב לציין שהשיעור עסק באלו אופנים מותר ובאלו אופנים אסור לרמוז לנכרי שיעשה מלאכה. בשיעורים הבאים נעסוק בשאלה אחרת - האם מותר ליהנות מהמלאכה?

שמירת שבת כהלכתה (מהדורת תשלט) פרק ל סעיף ב

ואף כי אמרנו שיש שמותר לרמוז לנכרי, הרי אסור ליהנות בשבת וביו"ט מן המלאכה שנעשתה על ידי הנכרי בשיעורים הבאים נברר באלו אופנים ובאלו מצבים מותר ליהנות מהמלאכה שעשה הנכרי.

**רבנות -
סימן ש"ז, סעיפים א, ב, כ"ב**

סיכום

- הז"ל אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת. בטעם האיסור נאמרו שלושה טעמים -
- א. "ודבר דבר" - אסור לדבר על מלאכות אסורות בשבת (רש"י ע"ז ט"ו).
 - ב. "שליחות" - אסור שהגוי יחלל שבת בשליחות היהודי (רש"י שבת קנ"ג).
 - ג. "שלא תהא השבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן" (רמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה א).

עמדנו על מספר נפקא מינות מההבחנה בין הטעמים הללו -

1. **אמירה ביום חול לעשות מעשה האסור בשבת** - הרא"ש מראה שאין הכרח מהסוגיה להסיק שאמירה זו אסורה, אך הרס"ג, הרמב"ם (רשב"א, ריטב"א, ר"ן) והשו"ע פוסקים שאמירה זו אסורה. אמנם אין איסור בדיבור, כך שאין בכך איסור של "ודבר דבר", אך הנכרי מבצע את המלאכה בשליחותו של ישראל, ועדיין יש חשש שתהא שבת קלה בעיניו.
2. **לומר בשבת שיעשה מלאכה אסורה ביום חול** - האמירה עצמה אסורה, שהרי עובר על "ודבר דבר". כך פסקו החז"י אדם והמשנה ברורה.
3. **דיבור עם אדם שאצלו שבת** - בשו"ת "במראה הבזק" פסקו שאין בכך בעיה, מכיוון ששלושת הטעמים לא שייכים.

4. רמיזה - מטעם "ודבר דבר" – אין כאן איסור, שהרי לא דיבר.

מטעם שליחות – אם הנכרי עושה את המלאכה בשליחותו של ישראל, לכאורה זה לא משנה באיזה אופן השליחות נוצרה. כל עוד ברור שישיראל שלח את הנכרי לבצע את המלאכה, היא נעשתה בשליחותו. מצד שני, ניתן לומר ששליחות נוצרת רק כאשר הציווי מפורש. אם ישראל רק מביע את הרצון בתוצאה, בלי לצוות את הנכרי לבצע את האיסור, יתכן שלא נוצר קשר משלח-שליח, ואין לאסור מטעם שליחות. מטעם שיבוא לזלזל בשבת – יש מקום לדון. מצד אחד, יתכן שכל עוד ישראל שולח את הנכרי לבצע את המלאכה, יש חשש שישיראל יעשה את המלאכה בעצמו. מצד שני, יתכן שתשומת הלב הדרושה לרמוז בלבד, ולא לבקש את המלאכות במפורש, תזכיר לישראל שאסור לו לעשות את המלאכה, ולא יבוא לזלזל בשבת ולעשות בעצמו. למעשה: ה"ח פוסק שאין ברמיזה משום "ודבר דבר", וגם לא נוצרת שליחות הלכתית על ידי הרמיזה. לכן פסק שמותר לרמוז לנכרי שיעשה מלאכה, אפילו בשבת. השו"ע פוסק שמותר לרמוז בימות החול שיעשה מלאכה בשבת. אך אסור לרמוז בשבת שיעשה מלאכה בשבת (או מפני הרחבת "ודבר דבר", או מחשש שיזלזל בשבת). לפי הרמ"א – אסור לרמוז בשבת לעשות מלאכה בשבת, מותר לרמוז בשבת שיעשה מלאכה אחר השבת. הפרי מגדים התלבט אם הרמ"א אסר לרמוז בימות החול שיעשה מלאכה בשבת. להלכה השש"כ והילקוט יוסף פוסקים כשו"ע, מותר לרמוז בימות החול שיעשה את המלאכה בשבת, או לרמוז בשבת שיעשה אחרי השבת, אך לא בשבת שיעשה מאלכה בשבת.

גדרי רמיזה : המהרי"ט היה רומז לנכרי שיעשה מלאכה עבורו בסיפור דברים. המגן אברהם מבאר שאסור לצוות את הנכרי לעשות מלאכה בסיפור דברים (רק ה"ח מתיר זאת, ואין הלכה כמותו), אך מותר לספר סיפור, גם אם הנכרי יבין ממנו את הצורך של ישראל במלאכתו. המג"א ביאר שההיתר הוא לתאר את המציאות, אך אסור לצוות בעזרת מילות קוד. החיי אדם מוסיף שכשם שאסור לצוות בעזרת מילות קוד, כך אסור לצוות בתנועות ידיים, ולא רק בדיבור (כמובן שאין בכך איסור "ודבר דבר", אלא רק שליחות או שמא יעשה זאת ישראל). ערוך השולחן הקל יותר, והתיר ציווי בעזרת קוד. הוא אסר רק ציווי מפורש, וציווי בצורת שאלה (מדוע לא ביצעת פעולה פלונית?). השש"כ והילקוט יוסף פקו כדברי המג"א והחיי אדם, כנגד דברי ערוך השולחן.

בשיעור זה למדנו את יסודות איסור באמירה וציווי הנכרי לבצע מלאכה בשבת. בשיעורים הבאים נעסוק באיסור שאסרו חז"ל ליהנות ממלאכה שעשה הנכרי בשבת.